

Dansk pædagogisk forskning – en ubetinget succes?

Jakob Ditlev Bøje og Tomas Ellegaard

Dansk forskning i pædagogik, skole og uddannelse er umiddelbart en succes. Der kommer mere og mere af den, flere og flere forskere ansættes på flere og flere institutioner og organisationer, og midlerne til denne type forskning øges stabilt. I 2014 lavede Damvad (2014) en forskningskortlægning, som viste, at antallet af pædagogiske forskere fra 2009-2013 steg fra 332 til 540. I 2020 foretog IRIS Group (2020) en analyse, som viste, at der i 2018 blev anvendt 174 mio. kr. i interne midler og 141 mio. i eksterne midler på dagtilbuds- og grundskoleforskning – hvilket er et pænt stykke over f.eks. kønsforskning (195 mio.), men også et godt stykke under topscoreren energiforskning (1744 mio.). Senest er der indgået en ny aftale om forskningsreserven, som over en fireårig periode afsætter 200 mio. kr. til forskning med fokus på de 0-6-årige børn.

Antallet af publikationer er også stigende. På universiteterne ligger stigningen på omkring 5 % pr. år, mens UC'ernes såkaldte vidensregnskab 2015-2020 demonstrerer tæt på en fordobling af antal videnskabelige artikler (fra 258 til 472), der opfylder kravene for den bibliometriske forskningsindikator (UFM, 2017: 41; Danske Professionshøjskoler, 2020: 13).

Spørgsmålet er, hvad der gemmer sig i og bagved denne tilsyneladende succes? Hvilke typer af pædagogisk forskning er det, der nyder fremme, og hvorfor? Indebærer denne historie om vækst også udfordringer – for hvem, hvad og hvorfor? I dette nummer af DpT stiller vi skarpt på den praksis, tidsskriftet selv er en del af, dvs. dansk pædagogisk forskning. Det kan synes halsløs gerning at søge at indfange hele det danske pædagogiske felt i et enkelt temanummer, men noget lignende forsøgte DpT tilbage i 1994 med temaet *Pædagogisk forskning*. Nærværende temanummer udgør ikke det forkromede overblik, men en genoptagelse af spørgsmålet fra 1994, nemlig hvad der konstituerer pædagogik som fag og som videnskab?

Dansk pædagogisk forskning er lidt af begge dele, praksis & refleksion samt distanceret iagttagelse, men hvor går grænserne, og hvilke former for praksis er overhovedet en del af den pædagogiske forskning? Hvem arbejder for hvad og hvorfor? Som andre fag, der er startet i praksis, f.eks. medicin og ingeniørvidenskab, har pædagogik en 'naturlig' forbindelse til – og nogle vil sige ansvar for – en lang række praksisfelter og institutioner. Dette understreges også i dag af f.eks. ideer om "praksisrelevans", "anvendelighed" og "what works".

Men gennem årene har der været forsøg på at formulere en mere afgrænset videnskab om pædagogik, ubesmittet og ubekymret i forhold til politiske, økonomiske og dagsaktuelle optagetheder. Sådanne ideer formuleredes bl.a. i en artikel af den nyligt afdøde professor i pædagogik, Staf Callewaert, i det omtalte 1994-nummer af DpT og under overskriften: *Om det som (måske) savnes i dansk pædagogisk forskning*. Her skelner han, på baggrund af Bourdieu og Durkheim, mellem pædagogik som kunst (praksis sans), lærdom (teorier for praksis) og videnskab (teorier om praksis). Lignende arbejdsdelinger er kendt fra mere klassiske professioner, hvor afgrænsede dele af professionen, såkaldt akademiske kustoder, arbejder ud fra kriterier, som ”... are not practical clarity and efficacy, but logical consistency and rationality” (Abbott, 1988: 53).

For pædagogik og dansk pædagogisk forskning er billedet mere blandet, hvilket der er flere grunde til. Dels kan man videnskabeligt mene, at pædagogisk forskning bør legitimeres i forhold til praksis; dels er pædagogik noget, offentligheden og politikere blander sig i, hvilket kan gøre det svært at opretholde en rationel distance; dels er pædagogisk forskning defineret af de aktører, f.eks. fonde, der finansierer denne, og som typisk har den ene eller anden optagethed, agenda, politik m.m. Det er således let at drage konklusionen, at dansk pædagogisk forskning nu engang ’bare’ er et felt karakteriseret ved modstridende positioner, logikker og interesser, herunder at forskningen aldrig vil udvikle sig til noget, der minder om en normalvidenskab med respekt for tidligere teorier, metoder og empiriske fund. Omvendt kan man, uden nødvendigvis at stile mod at blive en videnskab i selskab med teoretisk fysisk, forsøge at basere aktuel pædagogisk forskning på velkonsolideret viden (også viden, der er mere end 10, 20 eller 30 år gammel) om f.eks. skolens sorteringsfunktion, børns leg og udvikling, voksnes læreprocesser mv. Dette kan man, hvis man tager de positive briller på, i en vis udstrækning anse for at være tilfældet. Dog vil vi anføre, at det er nemt at finde eksempler på, at tidligere ’sandheder’ afvises, ignoreres eller overses f.eks. pga. specifikke hensyn, der skal tages over for en strategisk pengegeber. Og at den øgede volumen af den pædagogiske forskning gør dette endnu mere sandsynligt.

Alt i alt peger dette på, at succesen af dansk pædagogisk forskning må vurderes i forhold til mere grundlæggende kundskabskriterier og -forventninger. Man kan ikke nøjes med indikatorer i form af f.eks. antal midler, publikationer, forskere, citationer, H-indeks og priser. Temanummeret er en invitation til at ihukomme, diskutere og nyfortolke sådanne kriterier.

Ikke overraskende består temaet både af mere generelle karakteristikker af hele det pædagogiske felt såvel som undersøgelser af konkrete cases, der kan give et billede af det pædagogiske forskningsfelts aktuelle status. Temanummerets første bidrag udgøres af den omtalte artikel af Staf Callewaert, som genoptrykkes. Med den som baggrund kan man selv vurdere, om vi har rykket os siden 1994 – i givet fald på hvilke måder og i hvilken retning? Temanummerets andet bidrag,

Om det som måske (stadig) savnes i dansk pædagogisk forskning, udgøres af en genlæsning af Callewaerts artikel ved Martin Blok Johansen og Peter Østergaard Andersen. Her giver de deres vurdering af den danske pædagogiske forskning siden 1994. Meget synes umiddelbart at være det samme.

Dette bekræftes af temanummerets tredje bidrag, *Udfordringer til dansk pædagogisk forskning*. Gennem en historisk komparativ analyse til nordisk og international pædagogisk forskning viser Martin Bayer, hvordan dansk pædagogisk forskning synes at døje med en række vedblivende udfordringer. Det gælder dels den akademiske interesse og omsorg for pædagogik, som er lav; dels gælder det den binære institutionsstruktur, som deler dansk pædagogisk forskning mellem universiteter og UC'er; endelig gælder det fikseringen på anvendelsesorienteret viden, som ifølge Bayer gør det svært at opnå kontinuerlig udvikling af pædagogiske teorier og egentlige videnskabelige fremskridt.

De følgende 3 bidrag er mere konkrete og empiriske undersøgelser af det pædagogiske vidensfelt. De viser, at noget selvfølgelig er forandret. Gennem en kvantitativ analyse af 3735 bachelorprojekter skrevet i pædagoguddannelsen 2018-2022 viser Jan Thorhauge Frederiksen og Malene Hvoltris i temanummerets fjerde bidrag, *Fra forskning til (uddannelses)praksis: hvilken forskning bruger pædagogstuderende?*, hvordan det politiske ønske om, at pædagogstuderende skal inddrage forskning i deres bachelorprojekt, i vid udstrækning er indfriet. Dette sker dog på en måde, som adskiller sig fra de herskende forventninger udtrykt i f.eks. den seneste evaluering af pædagoguddannelsen. Frem for at benytte artikler i internationalt peer-reviewede tidsskrifter, trækker pædagogstuderende overvejende på forskning, som er let tilgængelig, dvs. dansk, formidlet i grundbøger og antologier, rettet mod uddannelsen og sektorspecifik. Spørgsmålet er, om det er et problem? For hvem og hvad?

I temanummerets femte bidrag, *Læreres og pædagogers professionsviden 1990 - 2020: professionspaternalisme, professionsrealisme og professionsinstrumentalisme*, beskriver Jakob Ditlev Bøje og Lars Frode Frederiksen forandringer i såvel indhold som organisering af læreres og pædagogers professionsviden. Baggrunden er et kritisk review foretaget af publikationer, som via ordet "profession" henvender sig til lærer- og pædagogområdet i perioden 1990-2020, herunder lærebøger, antologier, tidsskriftsartikler, rapporter m.m. Over den lange linje viser analysen, at instrumentalisme og korttidsholdbar professionsviden forstærkes, mens teori, historie og vertikale vidensstrukturer svækkes. Det rejser en række nye spørgsmål vedrørende læreres og pædagogers professionaliseringsprojekter.

I det sjette bidrag, *Hvad kendetegner dansk universitetspædagogisk forskning?*, karakteriserer Laura Louise Sarauw og Eva Bendix Petersen dansk universitetspædagogisk forskning. De gør dette på baggrund af et studie af artikler udgivet i Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift 2015-2022. Analysen

fokuserer på forskningens performative karakter, dvs. de diskursmarkører i form af hypoteser, metodeovervejelser, resultater, henvisninger og normer for opbygning (IMRAD-struktur), som artiklerne typisk benytter sig af. Forfatterne problematiserer den ”hverdagsrealisme” og ”hverdagspositivisme”, som tilsyneladende karakteriserer dansk universitetspædagogisk forskning, udtrykt f.eks. gennem artikler, der, på trods af et filosofisk-reflekterende udgangspunkt, sættes op i en naturvidenskabelig IMRAD-struktur. Endvidere peger analysen på en lav grad af gensidig afhængighed og dermed ringe opbygning af et universitetspædagogisk vidensfelt.

Med det syvende bidrag, *På sporet af pædagogisk forskning*, rundes temaet af med et mere generaliseret blik på hele det pædagogiske vidensfelt. Gennem nyfortolkninger af Wolfgang Brezinka og Knud Grue-Sørensen argumenterer artiklens forfatter, Jan Jaap Rothuizen, for et dobbeltblik på pædagogik som både ”kendsgerning” og ”opgave”, hvilket netop almenpædagogikken rummer. Ifølge Rothuizen – og Brezinka – har de seneste 30-40 års videnskabeliggørelse af pædagogikken ført til en ”leksikalsk samling af uforbundne vidensbrudstykker”. Dette er meget godt, men det rammer ved siden af de komplekse normative opgaver, som praktikere konfronteres af, og som også forskere bør lade sig påvirke af – f.eks. hvad der er rigtigt og forkert med hensyn til børns opdragelse, eller hvad skolen skal uddanne og danne til. Gennem særlige typer af empiriske-normativ forskning er det ifølge Rothuizen muligt at kombinere ”opgaven” med ”kendsgerninger”, pædagogik som ”kunst & lærdom” med pædagogik som ”videnskab”.

Hvorvidt dette er muligt – og fornuftigt – vil vi invitere jer læsere til at være med til at vurdere. Vi håber, temanummeret kan stimulere fortsat interesse og diskussion om dansk pædagogisk forskning – nu og i fremtiden.

Temareda^tører: Jakob Ditlev Bøje og Tomas Ellegaard

Referencer

Abbott, A. (1988). *The System of Professions*. The University of Chicago Press.

Damvad (2014). *Kortlægning af forskning i læring i dagtilbud, grundskole og overgange til ungdomsuddannelserne*. Damvad.

Danske Professionshøjskoler (2020). *Videnregnskab 2020*. Danske Professionshøjskoler.

Iris Group (2020). *Analyse af forskningsmidler på dagtilbuds- og grundskoleområdet*. Iris Group.

Uddannelses- og Forskningsministeriet (2017). *Forskningsbarometer 2017. Årlig statistik og analyse om forskning og innovation*. Uddannelses- og Forskningsministeriet.